

KICHIK YOSHDAGI O‘QUVCHILARNI NUTQINI O‘STIRISH YO‘LLARI VA VAZIFALARI. O‘QUVCHILAR NUTQIGA QO‘YILADIGAN TALABLAR

*Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
Ellikqala pedagogika fakulteti Boshlang‘ich ta‘lim
yo‘nalishi 3- bosqich talabasi Muxiddinova Yulduz*

Annotatsiya: Kichik yoshdagi o‘quvchilarni nutqini o‘stirish yo‘llari, usullari va vazifalari haqida ish olib boriladi. Hozirgi kunda o‘quvchilar nutqiga qo‘yilgan talablar va o‘rgatish usullari haqida.

Kalit so‘zlar: nutq, so‘z, rivojlantirish, gap

WAYS AND TASKS FOR GROWING SPEECH OF YOUNGER STUDENTS. REQUIREMENTS FOR STUDENT SPEECH

Annotation: work is carried out on ways, methods and tasks to make younger students grow their speech. Now about the requirements for the speech of students and methods of teaching.

Keywords: speech, speech, development, speech

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqini rivojlantirish ularning shaxsiy, ijodiy va intellektual o‘shishi uchun muhimdir. Ushbu jarayonda o‘qituvchi turli xil usul va texnikalarni qo‘llashi zarur. Quyida boshlang‘ich sinflarda nutqni rivojlantirish yo‘llari va vazifalari keltirilgan.

Nutqni rivojlantirish yo‘llari

1. Ifodali o‘qish va hikoya qilish

- O‘quvchilarga hikoyalarni ifodali o‘qitish orqali nutqning aniqligi va ohangdorligini rivojlantirish.

- Matn mazmunini o‘z so‘zlari bilan qayta hikoya qilishga o‘rgatish.

2. Rasmlar bilan ishlash

3. - Rasm asosida voqeani tasvirlash yoki rasmga asoslangan savol-javob mashg‘ulotlarini tashkil qilish.

- Rasmga qarab ertak yoki kichik hikoya tuzish.

3. Lug‘at boyligini oshirish

- Yangi so‘zlarni o‘rgatish va ularni turli kontekstlarda qo‘llashni mashq qilish.
- Sinfda "So‘z boyligi" o‘yinlarini o‘tkazish (masalan, bir mavzuga oid so‘zlarni sanash).

4. Dialogik nutqni rivojlantirish

- Kundalik hayotiy vaziyatlarga oid dialoglarni mashq qilish.
- Juftlikda yoki kichik guruhlarda muloqot qilish topshiriqlari.

5. Ertak va hikoyalar yaratish

- Bolalarga qisqa hikoya boshlang‘ich qismini berib, uni davom ettirishni so‘rash.
- "Agar sen bo‘lsang, qanday qilarding?" kabi ijodiy savollar yordamida hikoyalar yaratish.

6. O‘yin shaklidagi mashg‘ulotlar

- "Xato top" yoki "Hikoyani to‘g‘rilash" kabi o‘yinlar orqali grammatik jihatdan to‘g‘ri nutqni shakllantirish.
- "Bir gapni davom ettir" kabi o‘yinlar orqali fikrlar izchilligini oshirish.

Nutqni rivojlantirish vazifalari

1. O‘quvchilarning muloqotga bo‘lgan qiziqishini oshirish

- O‘quvchilarning hayotiy voqealar, rasmlar yoki qiziqarli savollar asosida suhbatlarda faol ishtirokini ta'minlash.

2. Bog‘lanishli nutqni shakllantirish

- O‘quvchilarni mantiqan bog‘langan gaplar tuzishga o‘rgatish.
- Gaplar orasidagi izchillik va mazmuniy uyg‘unlikka e‘tibor qaratish.

3. Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish

- Ertak va hikoya tuzish orqali bolalarda ijodiy fikrlashni shakllantirish.

4. Nutqning grammatik to‘g‘riligini ta'minlash

- Grammatik shakllarni to‘g‘ri qo‘llashga e‘tibor qaratish (gap tuzilishi, so‘z tartibi).

5. Nutqni boyitish va ifodalash imkoniyatlarini kengaytirish

- Nutqda sinonimlar, antonimlar va iboralarni ishlatishni o‘rgatish.
- Ohangdor va mazmunli so‘zlashga undash.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari nutqiga qo‘yiladigan talablar.

1. Tushunarlilik

- O‘quvchilarning nutqi tinglovchi uchun tushunarli va ravon bo‘lishi kerak.

2. Aniqlik va mantiqiylik

- Nutq mantiqiy ketma-ketlikda bo‘lishi, fikrlar bir-biri bilan bog‘lanib turishi lozim.

3. Grammatik to‘g‘rilik

- Grammatik jihatdan to‘g‘ri va adabiy me‘yorlarga mos nutq.

4. Lug‘at boyligi

- Turli mavzularda yetarli so‘z zaxirasini qo‘llay olish.

5. Ifodaviylik va emotsionallik

- So‘zlashuvda hissiy ohang va ifoda vositalaridan foydalanish.

Amaliy mashg‘ulotlar uchun takliflar

- “Bir kunim” mavzusida hikoya qildirish: Bolalar o‘z hayotidagi kundalik voqealar haqida so‘zlab beradi.

- Rolli o‘yinlar: Do‘kon, maktab yoki mehmonxonadagi suhbatlarni o‘ynash.

- Lug‘aviy diktantlar: Yangi so‘zlarni yozib, ularning ma‘nosini tushuntirish.

- “Ijodiy matn yozish”: Qisqa insholar yozish, masalan: “Mening orzularim” yoki “Tabiat fasllari”.

O‘quvchilar nutqiga qo‘yiladigan talablar:

- Tushunarlilik: Nutq ravon, mantiqan izchil va aniq bo‘lishi lozim.

- Grammatik to‘g‘rilik: Nutqda grammatik qoidalarga rioya qilish talab etiladi.

- Lug‘at boyligi: Kifoya qiladigan va turli mavzularni qamrab oladigan so‘z zaxirasi.

- Ifodaviylik: Nutq emotsional ohang va hissiyotlar bilan boyitilgan bo‘lishi lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda muntazam ravishda mashq qilish va ularni rag‘batlantirish nutqiy rivojlanishda samarali natijalar beradi.

Xulosa qilib aytganda, kichik yoshdagi o‘quvchilarning nutqini rivojlantirish uchun o‘qituvchi o‘quv jarayonini qiziqarli va mazmunli shaklda tashkil qilishi zarur. O‘quvchilarning nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirish faqatgina dars davomida emas, balki turli interaktiv faoliyatlar orqali amalga oshirilishi kerak. Bu bolalarda nafaqat nutqiy ko‘nikmalarni, balki ijodkorlik va muloqotga tayyorlikni ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirova F.R. Bolalar nutqini o'stirish nazariyasi va metodikasi. T.: "Istiqlol", 2006 y. O'quv qo'llanma.
2. D.R.Babayeva. Nutq o'stirish metodikasi. T.: Fan va texnologiyalar. 2009 yil. O'quv qo'llanma.
3. D.R.Babayeva. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. T.: —"Barkamol avlod fayz", 2018 y. Darslik.
4. D.R.Babayeva. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. T.: TDPU 2017 yil. O'quv qo'llanma.
5. .S.Shodiyeva —O'rta guruh bolalar nutqini o'stirish" T.: —O'qituvchi", 1993 y. O'quv qo'llnma.
6. —"Ilk qadam" dasturi, T.: 2018 y.